

تاملی بر سیاست خارجی ایران در چهار سال اخیر

حسین سیهر

خاورمیانه، آسیای مرکزی، قفقاز و همسایگان شرقی ایران یافت. بنابراین می‌توان حوزه نفوذ تمدنی و راهبردی جدید را برای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ترسیم کرد. این حوزه را می‌توان در همسایگان شمالی و شرقی کشور یافت و تقویت نمود.

سیاست خارجی ایران نیاز به جراحی دارد، زیرا در تعاملی به صورت واکنشی عمل کرده است و این فرصت را به مخالفان نظام جمهوری اسلامی در سطح مجامع بین‌المللی داد که در ادبیات دیپلماتیک و سیاسی خود برنامه و ظرفیت هسته‌های کشورمان را تهدیدی بالقوه برای صلح و امنیت بین‌المللی معرفی نمایند و باعث شده اجماع نسبی در شورای امنیت و نظام بین‌المللی علیه برنامه صلح‌آمیز هسته‌های ایران شکل بگیرد. همچنین صدور قطعنامه ۱۷۳۷، پرونده هسته‌های کشورمان را با صلح و امنیت بین‌المللی ارتباط داده و منبع موضوع مشروعیت فعالیت‌های هسته‌های ایران در شورای امنیت فقط از جنبه سیاسی نه فنی و حقوقی مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد زیرا شورای امنیت سازمان ملل متحد رکنی کاملاً سیاسی است.

تداوم سیاست نگاه به شرق هم دستاورد مهمی برای سیاست خارجی ما نداشته ما زمینه‌های ناکامی آن را در رای هند به قطعنامه شورای حکام آژانس علیه برنامه هسته‌های ایران و رای ممتنع اندونزی و موافقان روسیه به قطعنامه شورای امنیت می‌توان دید. گرایش حاکم بر دولت به این سمت بود که مرکز ثقل سیاست خارجی از غرب به شرق منتقل شود بدون این که هزینه و فایده این تغییر درست ارزیابی گردد. دستگاه دیپلماسی کشور ارزیابی نماید که تاکنون سیاست نگاه به شرق چه دستاوردی برای منافع ملی ایران داشته است؟

جامعه سیاسی بزرگ شرق (روسیه، چین و هند) اولویت‌های سیاست خارجی خود را براساس تامین حداکثر منافع ملی تنظیم می‌کنند، افزایش حجم مبادلات اقتصادی چین و آمریکا با سفر اخیر هوجین تائو رییس جمهور چین به آمریکا و همکاری انرژی هسته‌ای هند و آمریکا، مهر تاییدی بر این نظر است. به علاوه آمریکا تلاش می‌نماید توافق‌نامه‌های امضاء شده با روسیه بر سر

تاثیرگذار و وزین نظیر شورای امنیت سازمان ملل متحد و شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی.

۳- عدم عقب‌نشینی در بحث هسته‌ای با این تصور که دولت اصلاحات بیش از حد به تروئیکای اروپا (آلمان، فرانسه و انگلیس) - EU3 امتیاز واگذار کرد. در نتیجه لازم است یک مقدار محکم‌تر برخورد شده و به دنبال کانون‌های جدید قدرت در جامعه سیاسی بزرگ شرق برویم و از طریق همکاری اقتصادی در مباحث امنیت و انرژی با آنها در مورد صدور تامین و حصول منافع خود در مواجهه با غرب باشیم.

۴- اولویت بعدی گسترش رابطه با کشورهای همسایه و هم‌مرز با ایران است. عراق، افغانستان و اعضای شورای همکاری، کانون‌های این رابطه هستند.

۵- نزدیکی و همراهی با دولت‌های چپ‌گرای آمریکای لاتین و حوزه کارائیب، ونزوئلا، کوبا، بولیوی و اکوادور کانون‌های این همراهی هستند.

تحقق برخی از این اولویت‌ها، آسیب‌ها و چالش‌هایی را برای سیاست خارجی کشورمان به ارمغان آورد. موافقان سیاست خارجی رادیکال و واکنشی دولت، نوعاً شناخت جامع از منافع ملی و حوزه نفوذ تمدنی و راهبردی جمهوری اسلامی ایران ندارند. حوزه نفوذ تمدنی و راهبردی جمهوری اسلامی ایران را نمی‌توان در آمریکای لاتین جست‌وجو کرد، بلکه نشانه‌های آن را می‌توان در

تصویر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران با طرح مباحثی همچون هولوکاست، مقاومت هسته‌ای، دیپلماسی عمومی، صدور انقلاب، حضور موثر در آمریکای لاتین و نگاه به شرق برجسته شد و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران را دچار تغییرات اساسی کرد. زیر سوال بردن ساختار تصمیم‌گیران شورای امنیت در پی تصویب قطعنامه‌های ۱۶۹۶ (تعلیق غنی‌سازی) و ۱۷۳۷ (تحریم ایران) این تغییر را تسریع کرد. ایران طی چهار سال به تدریج از اعتدال‌گرایی و تنش‌زدایی در سیاست خارجی فاصله گرفت و فضای رادیکالی و واکنشی را بر آن حاکم نمود.

از نظر طرفداران و موافقان، این سیاست خارجی، واکنشی به بی‌عدالتی و نابرابری در حال رشد در سیاست بین‌الملل بود. در این دوره، آرمان‌گرایی با افزایش نقش عنصر ایدئولوژی در تصمیم‌گیری سیاست خارجی، پررنگ‌تر می‌شود و از سیاست عملگرایانه و واقع‌گرایی در برخورد با تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی در نتیجه موضع‌گیری‌های عجولانه دستگاه دیپلماسی در قضایای گرجستان - روسیه، حضور در شورای همکاری خلیج فارس، حمایت از دولت‌های چپ‌گرای آمریکای لاتین، اتکالی بیش از حد به قدرت‌های در حال ظهور آسیایی (هند و چین)، عضویت ناظر در سازمان شانگهای و آزادی عجولانه ملوانان متجاوز انگلیسی دوری جسته است.

کنکاش در بطن تحولات سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بار دیگر این پرسش را به ذهن متبادر می‌نماید که جمع‌بندی اساسی تصمیم‌سازان سیاست خارجی دولت از اولویت‌های سیاست خارجی چگونه است؟

جمهوری اسلامی ایران در دوران چهارساله اولویت‌های سیاست خارجی خود را به شرح زیر ترسیم و دنبال نمود:

۱- حمایت از کشورهای اسلامی و حرکت‌های اسلامی دوست و متحد که زمینه‌های آن را در تعمیق روابط با قطر و سوریه در راستای حمایت از مقاومت در فلسطین و لبنان ملاحظه کرد.

۲- تاکید بر سیاست نگاه به شرق با هدف نزدیکی بیشتر به سه قدرت روسیه، چین و هند با هدف جلب حمایت آنها از برنامه هسته‌های ایران در مجامع بین‌المللی

نقش تعیین کننده در این ملاحظات دارد. هر چند سیاست نزدیکی به این کشورها در راستای تامین امنیت منطقه خلیج فارس و امنیت انرژی است لکن برخی از آنها با دامن زدن به قضیه جزایر سه گانه ایرانی (تنب بزرگ و کوچک و ابوموسی) همراهی و همکاری مشترک در مسایل امنیت منطقه ای را دچار خدشه می نمایند. لذا طرح ایجاد پیمان امنیتی با اعضای شورای همکاری خلیج فارس با موانعی همچون نقش قدرت های فرامنطقه ای، روابط پنهان و آشکار برخی از آنها با اسرائیل، ترس از ایران هسته ای در اثر القاء دیگران و رقابت نفتی ایران و عربستان مواجه است. نزدیکی و گسترش روابط با دولت های چپ گرای آمریکای لاتین حکایت از ضدآمریکایی تر شدن سیاست خارجی ایران دارد. شعارهای ضد سرمایه داری و امپریالیستی این دولت ها، زمینه های همکاری های صنعتی و انرژی ایران با آنها را جذاب کرده است. اغلب این دولت ها به جزء ونزوئلا، از نظر وزن و اهمیت سیاسی و اقتصادی در منطقه خود نیز بازیگر موثری محسوب می شوند. نظام های سیاسی و فکری حاکم بر این کشورها به تدریج سیاست خارجی شان را به سمت همکاری و تامین مصالح و منافع امنیتی خود با آمریکا سوق می دهند و سرمایه گذاری در این کشورها با عنایت به بی ثباتی سیاسی و وقوع کودتاهای متعدد مزیت چندانی برای ایران به همراه ندارد.

●

سیاست خارجی ایران نیاز به جراحی دارد، زیرا در تعاملی به صورت واکنشی عمل کرده است و این فرصت را به مخالفان نظام جمهوری اسلامی در سطح مجامع بین المللی داد که در ادبیات دیپلماتیک و سیاسی خود برنامه و ظرفیت هسته ای کشورمان را تهدیدی بالقوه برای صلح و امنیت بین المللی معرفی نمایند و باعث شده اجماع نسبی در شورای امنیت و نظام بین المللی علیه برنامه صلح آمیز هسته ای ایران شکل بگیرد

●

سیاست خارجی کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس در قبال ایران بیش از آن که ناشی از همبستگی اسلامی و مبانی رفتاری مستقل باشد ناشی از ملاحظات بین المللی آنها در رابطه با آمریکا است. نفت و تسلیحات

کاهش کلاهک های هسته ای و همکاری استراتژیک را به موافقت روسیه بر سر افزایش تحریم ها علیه ایران ربط دهد. از سوی دیگر روسیه با تأخیر در ساخت و تکمیل نیروگاه بوشهر و تحمیل هزینه های سنگین سیاسی و اقتصادی بر دولت ایران، کشورمان را وجه المصلحه رابطه خود با آمریکا قرار داده و به واسطه ایران در صدد کسب امتیاز از آمریکا در سطح منطقه و بین الملل است.

برنامه هسته ای ایران برای شرکت های روسی بسیار جذاب به نظر می رسد، چرا که یک برنامه بلندمدت و گسترده می باشد. سازمان انرژی اتمی ایران، ساخت چندین رآکتور و نیز نیروگاه جدید هسته ای را در برنامه خود دارد. هر چند این برنامه، فعلاً به همکاری های خارجی طرفین بستگی دارد. زمینه های آن را در آموزش تکنیسین های ایرانی در روسیه و حضور مهندسی روسی متعدد در ایران می توان ملاحظه نمود. اولین قرارداد ایران و روسیه، برای ساخت نیروگاه هسته ای بوشهر، در ۱۹۹۵ و برآورد مبلغی بین ۸۰۰ میلیون تا ۱ میلیارد دلار امضاء شد. قرارداد دیگری در فوریه ۲۰۰۵ منعقد شد که روسیه در آن نگرانی های جامعه بین المللی از فعالیت های هسته ای را در نظر گرفته بود، چرا که مقرر شد که سوخت مورد نیاز تأسیسات نیروگاه بوشهر توسط شرکت های روسی تامین شود. رهبران روس، بنابراین تصور کردند که نگرانی های جامعه بین المللی را در همکاری های خود با ایران لحاظ کرده اند.

راهنمای اشتراک

کیش

یک سال، ماهنامه گزارش را دریافت کنید.

لطفاً نکات ذیل را در نظر داشته باشید:

۱- فرم اشتراک را کامل و خوانا تکمیل کرده و کدپستی را حتماً فید فرمایید و همراه با بزرگ واریز وجه به نشانی دفتر مجله پست یا با نمایی ۸۸۸۲۳۴۱ ارسال نمایید.

۲- حق اشتراک را به یکی از حسابهای زیر واریز نموده و اصل فیش بانکی را همراه با برگ تکمیل شده اشتراک به نشانی تهران صندوق پستی ۵۲۶۷-۱۴۱۵۵ ارسال فرمایید.

الف: حساب جاری ۱۸۸۸ بانک صادرات، شعبه پیش گزاران، قد ۷۹۰ تهران (قابل واریز در همه شعب بانک صادرات) به نام مجله گزارش

ب: مهر بانک کشاورزی شماره ۰۳۰۱۰۵۷۲۲۷۰۰۳ به نام ایوانفانم کتاب

ج: جاری سپهبدی ۱۱۰۳۲۵۷۷۳۰۱۷ بانک ملی به نام مجله گزارش

۳- کسب فیش بانکی را تا زمان دریافت تخستین شماره تگاد دارید.

۴- برای اشتراک خارج از کشور مبلغ ۱,۰۰۰,۰۰۰ ریال به یکی از حساب های فوق واریز و قبضی آنرا همراه با نشانی کامل به لاتین ارسال فرمایید.

۵- حق اشتراک یکساله برای مؤسسات دولتی ۱۲۰,۰۰۰ ریال و برای بخش خصوصی ۱۰۰,۰۰۰ ریال و برای دانشجویان ۸۰,۰۰۰ ریال است.

۶- هر گونه تغییر نشانی را، به دفتر ماهنامه گزارش اطلاع دهید.

برگ اشتراک ماهنامه گزارش

نام: _____

نام خانوادگی: _____

نام شرکت یا مؤسسه: _____

شماره: _____

تخصص: _____

تحصیلات: _____

نوع فعالیت: _____

درخواست اشتراک از شماره: _____

و تعداد موردمیزان از هر شماره: _____ نسخه

نشانی: _____

کدپستی: _____ تلفن: _____

صندوق پستی: _____

نشانی مجله: تهران، صندوق پستی ۵۲۶۷ - ۱۴۱۵۵